މައިންބަފައިން ނިޔާވުމަށްފަހު
އެމީހުންނަށްޓަކައި ކޮށްދޭންވީ ކަންތައްތައް

މުޙައްމަދު މޫސާ، ޅ. ނައިފަރު

(ޖަނަވަރީ2009ގެ ދަރުމައާ ގުޅޭ)

2- މައިންބަފައިންގެ ފަރާތުން ދަރަނި އަދާ ކުރުން :

މަންމައަކު ނުވަތަ ބައްޕައަކު މަރުވާއިރު އެމީހަކު ދިރިހުރިކަމުން ދަރަނި އޮވެއްޖެ ކަމުގައި ވާނަމަ އެދަރަނި އަދާކޮށް ނިންމުމަށް އަވަސްކޮށް ގެންނަން ވާނެއެވެ. މިކަމަކީ އިސްލާމްދީނުގައި ވަރަށް ބޮޑަށް ބާރުއަޅުއްވާފައިވާ ކަމެކެވެ. މައިންބަފައިން ދުނިޔެއިން ވަކިވުމުން ދަރަނި އަދާކުރުމަށް ވަކި ހުއްދައެއް ކަމުގައިވިޔަސް ދަރަނި އަދާކުރަނީ ތަރިކައިންނެވެ. ވާރުތަވެރިންނަށް މުދަލުން ޙިއްޞާކޮށްދޭނީ ވަޞިއްޔަތްތައް ނުވަތަ އަދާކުރަންޖެހޭ ދަރަނިތަކެއް ވާނަމަ އެކަން ތަންފީޛުކޮށް ނިންމުމަށްފަހުއެވެ. ކީރިތި ޤުރުއާނުގައި މާތް الله ވަޙީކުރައްވައެވެ. ﴿مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَآ أَوْ دَيْنٍ﴾ النساء: ١٢ މާނައީ: "ވާރުތަވެރިންނަށް މުދަލުން ޙިއްޞާ ކުރަނީ ވަޞިއްޔަތްތައް ނުވަތަ އަދާ ކުރަންޖެހޭ ދަރަނިތަކެއް ވާނަމަ އެކަން ނިންމުމަށްފަހުއެވެ."

ދަރަނި އަދާކުރުމުގެ މުހިއްމުކަން:

ރަސޫލާ ﷺ ގެ ބަސްފުޅުތަކުގައި ވިދާޅުވާ ޖަނާޒާއަށް ގެންގޮސްދޭނަމަ އަވަހާރަވީ ދަރަނިވެރިޔާއެއް ސޫރަތު ކުރެއްވީ ކަމުގައިވާ ދަރަނި އަދާކުރުމަށް އަދާކުރަން ޖެހޭ ދަރަނި އަދާ ކުރުން އެއްވެސް އެއްޗެއް ދޫކޮށްފައިވާ ޞަލާތް ކުރެއްވިއެވެ. ދަރަނިވެރިޔާ އަދާ ކުރަން އެއްޗެއް ދޫކޮށްފައި ނުވާނަމަ އެކަލޭގެފާނު ވަޞިއްޔަތް ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. ނުކުރައްވާ އެކުވެރިޔާގެ މައްޗަށް ތިޔަބައިމީހުން ނަމާދު ކުރާށެވެ. ބުނުއްވައިފިއެވެ. ބުޚާރީގައި މާތްރަސޫލާގެ

ޙަދީޘްޝަރީފުގައިވެ سلمة بن الأكوع ގެ ކިބައިން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ނަބިއްޔާ ﷺ ގެ އަރިހުގައި އަހުރެމެން އިށީނދެގެން ތިއްބާ ޖަނާޒާއެއް ގެންނެވުނެވެ. ފަހެ އެމީހުން ރަސޫލާ ﷺ އަށް ދަންނަވައެވެ. އޭނާގެ މައްޗަށް ނަމާދުކޮށް ދެއްވާށެވެ! އެކަލޭގެފާނު ބަޔާން ކުރެއްވިއެވެ. "އޭނާއަށް ދަރަނިއެއް ހުރިތޯ؟" އެމީހުން ދަންނަވައެވެ. "ނޫނެކެވެ." ބަޔާން ކުރެއްވިއެވެ. "އެއްވެސް ތަރިކަ މުދަލެއް އޭނާ ދޫކޮށްފައި ވޭތޯ؟" އެމީހުން ދަންނަވައެވެ. "ނޫނެކެވެ." ދެންއޭނާގެ މައްޗަށް އެކަލޭގެފާނު ނަމާދުކޮށްދެއްވިއެވެ. ދެން އަނެއް ޖަނާޒާއެއް ގެންނެވުނެވެ. ފަހެ އެމީހުން ރަސޫލާއަށް ދަންނަވައެވެ. "އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ! އޭނާގެ މައްޗަށް ނަމާދުކޮށްދެއްވާށެވެ!" ބަޔާން ކުރެއްވިއެވެ. "އޭނާގެ މައްޗަށް އެއްވެސް ދަރަނިއެއް ވޭތޯ؟" ދަންނަވައެވެ. "އާދެހެވެ." ބަޔާން ކުރެއްވިއެވެ. "އެއްވެސް އެއްޗެއް އޭނާ ދޫކޮށްފައި ވޭތޯ؟" އެބައިމީހުން ދަންނަވައެވެ. "ތިން ދީނާރެވެ." ދެން އެމީހާގެ މައްޗަށް އެކަލޭގެފާނު ނަމާދު ކޮށްދެއްވިއެވެ. ދެން ތިންވަނަ ޖަނާޒާއެއްވެސް ގެންނެވުނެވެ. ފަހެ އެބައިމީހުން ދަންނަވައެވެ. "އޭނާގެ މައްޗަށް ނަމާދުކޮށްދެއްވާށެވެ!" ބަޔާން ކުރެއްވިއެވެ. "އެއްވެސް އެއްޗެއް އޭނާ ދޫކޮށްފައި ވޭތޯ؟" އެބައިމީހުން ދަންނަވައެވެ. "ނޫނެކެވެ." ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. "އޭނާގެ މައްޗަށް އެއްވެސް ދަރަނިއެއް ވޭތޯ؟" އެބައިމީހުން ދަންނަވައެވެ. "އާދެހެވެ. ތިން ދީނާރު ދަރަނިވެއެވެ." ބަޔާން ކުރެއްވިއެވެ. "ތިޔަބައިމީހުންގެ އެކުވެރިޔާގެ މައްޗަށް ތިޔަބައި މީހުން ނަމާދު ކުރާށެވެ!" އަބޫ ޤަތާދާ ދަންނަވައެވެ. "އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އޭނާގެ މައްޗަށް ނަމާދުކޮށްދެއްވާށެވެ! އޭނާގެ ދަރަނި އަދާކުރުމަށް އަޅުގަނޑު ބަލާނަމެވެ." ދެން އޭނާގެ

މައްޗަށް އެކަށީގެންވާ ކަނޑައަޅުއްވާ ކޮށްދެއްވިއެވެ.

ދަރަންޏެއް އޮވެ ޝަހީދުވާ މީހާ:

اللهގެ މަގުގައި ޝަހީދުވެދިޔުމަކީ ހާދަ ބޮޑު ނިޢުމަތެކެވެ. ހުރުމަތް ފުދޭ ބޮޑުކަމެވެ. ޝަހީދުވާ މީހާގެ ކުށްތަކައި އެޅިފައިވާ ދަރަނި ފިޔަވައި އެހެން ހުރިހާ ފާފަތަކެއް اللهތަޢާލާ އަޅުއްވަން ފުއްސަވައެވެ. މިކަމުންވެސް އެގޮތް ދަރަނީގެ ނުރައްކާތެރިކަމެވެ. صحيح مسلمގައި ވާތީ ރިވާކުރާ ހަދީސްގެ އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި عبد الله بن عمرو بن العاصގެ ރިވާޔަތުން ކަމަށް ކަށަވަރުން ރަސޫލުالله ﷺ ބަޔާންވެސް ކުރެއްވިއެވެ. "يغفر للشّهيد كلّ ذنب إلاّالدّين" މާނައީ : "ޝަހީދުވާ މީހާގެ ދަރަނި ފިޔަވައި ހުރިހާ ފާފަތައް ފުއްސަވާނެއެވެ." އެކަލޭގެފާނުގެ އަނެއްކާ ރިވާޔަތެއްގައި ވަނީ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. "القتل فى سبيل الله يكفر كلّ شئ إلاّ الدّين" މާނައީ : "اللهގެ މަގުގައި ޝަހީދުވުން ދަރަނި ފިޔަވައި ހުރިހާ ފާފަތައް ފުއްސަވައެވެ."

اللهގެ ޙައްޤުގައި އަދާކުރަންޖެހިފައިވާ ދަރަނި:

ޙައްޤުތައް ދެބައި ބަހާލެވެއެވެ. އެއީ اللهގެ ޙައްޤުތަކާ އާދަމުގެ ދަރިންގެ ޙައްޤުތަކެވެ. އާދަމުގެ ދަރިންގެ ޙައްޤުގައި ހިމެނޭ ކުރަންޖެހޭ ކަމެއްވާނަމަ އެކަމެއް އަދާކުރަން ނިންމަންޖެހޭނެއެވެ. އަދާކުރުމަށް ނުކުޅެދިފައިވާނަމަ އެމީހާގެ ރުހުމުން މަޢާފުކުރުވުން އެދެންޖެހޭނެއެވެ. އެކަން ނުކޮށް ހުއްޓާ މަރުވެއްޖެނަމަ މަރުވުމަށްފަހު އެކަމެއް ވާރުތަވެރިން ކުރިއަށްގެންދަންޖެހޭނެއެވެ. اللهގެ ޙައްޤުގައި ހިމެނޭ ކަމެއް އަދާނުކޮށް ހުއްޓާ މަރުވެއްޖެނަމަ އެކަން ވާރުތަވެރިން ނިންމަންޖެހޭ ކަމެއްކަމުގައި ދަންނަވާނެއެވެ. އެކަމަކު ރޯދަ ނުހިފައި ހުއްޓާ މަރުވެއްޖެ މީހެއްގެ ރޯދަ ފުރިހަމަ ކުރުމުގެ ގޮތުން ކަނޑައެޅިގެންވާ ރޯދަހިފުމަށް ނަޒުރުވާ ކަމުގައި ބޭނުންވާ ފިދިޔާ ދިނުމުގެ ވާޖިބު ކަނޑައެޅިގެން މީހާގެ ވާރުތަވެރިންނަށް ކަނޑައެޅިފައިވެއެވެ. ޞަޙީޙު ބުޚާރީގައި ޢަބްދުﷲ ބިން ޢައްބާސްގެ ރިވާޔަތުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. ޖަހާއެއް ފަހަރަކު އަންހެނަކު ރަސޫލާ ﷺ ގެ އަރިހުން ދަންނަވައެވެ. އަޅުގަނޑުގެ މަންމަ ނަޒުރުކޮށްފައިވާ ރޯދަ

ސަދުރު ބޮޑުވެއެވެ. މަރުވިއިރުވެސް ބައްޔެއްގެ އަޅުކަން އަދާކޮށްފައި ނުވެއެވެ. މަންމަގެ މަތިން އަޅުގަނޑު ރޯދަހިފަންވީތޯއެވެ؟ ބަޔާން ކުރެއްވިއެވެ. "އާނއެކެވެ. ކަނބަލުންގެ މަންމަގެ މަތިން ކަނބަލުން ރޯދަހިފާށެވެ. ކަނބަލުންގެ މަންމަ މިފަދަ ދަރަންޏެއް ދިނުމަށް ބާކީވާނަމަ ކަނބަލުންގެ އެދަރަނި އަދާކުރަނީތޯއެވެ؟ ވީއިރު ހުރިހާ اللهއަށް ދޭން އަދާކުރަންޖެހޭ ދަރަނި އަދާކުރުމަށް. ފަހެ اللهއަށް ދޭން އަދާކުރަންޖެހޭ ދަރަނި އަދާކުރުން މާއައްޗަށްވުރެ ބޮޑެވެ."

3- ދަރުމަވެރިންގެ ޢިބާދަތް މަރުން ބަދަލުވެގެން ނުދާނެ ކަމެއް :

މަރުން ބަދަލުވުމުގެ ކުރިން އެދުނިޔެހުން ނުވަތަ އެދުނިޔެހުން ކުރި އެކަކާ އެހެނިހެން ބަޔަކު ދިމާވުމާއެކު ދުވަހު އެއްވެސް ބާވަތެއްގެ ދަރުމަވެރިކަމެއް އެދުރުފައިވާނަމަ ނުވަތަ އެދުނިޔެހުގެ ތަކުލީފުން މިއަދުގެ ޢިބާދަތް އެހެންމީހަކު އަނިޔާވެރިކަމެއް ނިކަމެތިކޮށް އަނިޔާގެ ބަދަލުގައި އެދުނިޔެހުން ވެދުން ހުރިހާ ކަމެއްގައި އެދުރުފައިވާ ޢިބާދަތްކަން ސަލާމަތްކޮށް ދަރިންނާއި ވާރުތަވެރިން މަސައްކަތް ކުރަންވާނެއެވެ. އެދުރުވުމުގެ ޢިބާދަތް ބަދަލުކަމަށް ނުވާނެ މަސައްކަތަށް މަޖާލު ދިނުމަށް އެދެންވާނެއެވެ. އަދި އެދުނިޔެހުގެ ހެޔޮ ދުޢާކުރުމަށްވެސް އެދެންވާނެއެވެ.

4- މަރުން ބަދަލުނުވާ ޞަދަޤާތް ކުރުން :

މަރުވީމީހާގެ ނަމުގައި ޞަދަޤާތް ކުރުން އެދުނިޔެ ވަރަށްބޮޑަށް ފައިދާ ކުރާނެއެވެ. މާލިއްޔަތުން ދަރުމަވެރިންގެ ބައްޔާއި މަރުވީމީހާގެ މަގުސަދު ހާސިލުވާނެއެވެ. އެގޮތަށް މަރުވީމީހާގެ ދަރިންނާއި ވަރިކަމާއި މަރުވީމީހާގެ ހިތާމަވާ އެހެނިހެން ވާރުތަވެރިން ވެސް ހެޔޮ ކަމެއް ކުރާނެއެވެ.

އެންމެ ބޮޑުތަކުން ޞަދަޤާތަކީ ހިނގަހިނގައި ހުރި ޞަދަޤާތެވެ. އެއީ ދާއިމީ މުސްތަޤިއްލުގައި އެޞަދަޤާތުން މަރުވީމާ އަށް ފައިދާ ލިބި ލިބިހުރި ޞަދަޤާތެވެ. އެބާވަތުގެ ޞަދަޤާތަށް އިޝާރާތް ކުރައްވާ ހަދީޘް ރަސޫލާ ﷺ ގެ ބަސްފުޅަކީ ޙަދީޘްއާ ވިދާޅުވިއެވެ. "إذا مات الإنسان انقطع عمله إلاّ من ثلاثة، إلاّ من صدقة جارية ، أو علم ينتفع به ، أو ولد صالح يدعو له"(رواه مسلم ، حديث ١٣٦١

من حديث أبي هريرة) މިހަދީޘްރިވާ މާނައީ : "އިންސާނާ މަރުވުމުގެނަމަ ތިންކަމަކުން މެނުވީ އޭނާގެ ޢަމަލުތައް ކެނޑިދެއެވެ. ހިނގަހިނގާހުންނަ ޞަދަޤާތަކުން މެނުވީއެވެ. ނުވަތަ އޭގެ ސަވާބުން ފައިދާކުރެވޭ ޢިލްމަކުން މެނުވީއެވެ. އަދި އޭނާއަށް ހެޔޮދުޢާ ކުރާނޭ ޞާލިޙު ދަރިއެއްގެ ސަބަބުން މެނުވީއެވެ." އަޅާއި މަރުވުމަށްފަހު އިންސާނާ އަށް ފައިދާ ލިބޭނީ ތިންކަމަކުންނެވެ. ހިނގަހިނގާހުންނަ ޞަދަޤާތުންނާ ދުނިޔޭގައިދާ ފައިދާކުރެވޭ ޢިލްމުންނާ ދުނިޔޭގައިދާ ޞާލިޙު ދަރިންގެ ސަބަބުންނެވެ.

މައިންބަފައިންގެ ނަންމަތީ ޞަދަޤާތް ކުރުމުން އެދަރިފުޅުންނަށް އެކަމުގެ ޘަވާބު ލިބޭނެ ކަމަށާ އެކަމުން ފައިދާކުރާނެކަމަށް الإمام النَّوَوِي –رحمه الله– އިޝާރާތް ނަގައިދެއްވާފައިވެއެވެ. އެކަމުގެ މައްޗަށް ދަލީލު ލިބޭ ރިވާޔަތްތަކެއްވެސް ޞައްޙަވެގެން ވާނީއެވެ.

މާތްރަސޫލާގެ ރައްސުންތެރިއްވި އަބޫހުރައިރާގެ ކިބައިން ޞަޙީح مسلم ގައި ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ޚަބަރީ ރަސޫލާގެ އަރިހަށް ފިރިހެނަކު އައިސް ދަންނަވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގެބައްޕަގެ ބައްޕަފައި ނިޔާވެފައެވެ. މުދާވެސް ދޫކޮށްގެން އަޅުގަބަލުގަ. ވަޞިއްޔަތެއް ނުކުރައްވައެވެ. އަޅުގަނޑު ބައްޕަގެ ފަރާތުން އަޅުގަނޑު ޞަދަޤާތެއް ކުރުމަށްވާ އޭނާގެ(ބައްޕަގެ) ފާފަ ފުއްސަވާނެ ހެއްޔެވެ؟ ރަސޫލާ ކުރެއްވިއެވެ. އާނއެކެވެ."

ހިނގަހިނގައި ހުންނަ ޞަދަޤާތެއް އަޅުގަވެސް އޭގެބަދަލުން ކުރުވާ ގެތަކައި ވަޤުފު ކުރުވެއްޔާހުރިނަ ޞަދަޤާތެވެ. ބިނާކުރެއްވި ހުރިނަ މިސްކިތްތައް ، މަދަރުސާއެއް ހޮސްޕިޓަލެއް، މިސްކިތްތައް ވަޤުފު ކުރުވެއްޔާވާ މުސްލިމުގެ މިސްކިތްތަކައި އެވާޤިފްވާ ކާޑުބައް ވިރާސް ބަލަހައްޓަ ހިނގަހިނގާހުރިނަ ޞަދަޤާތުގެ ތެރެއެވެ.

(ނިމުނީ)

ދުނިޔިން އަސްލު ހަތަރު ކަލިމައިން...

މާތްالله ރުއްސުންލެއްވި أبو ثعلبة الخشني جرثوم بن ناشر ގެފާނުގެ ކިބައިން ރިވާވެގެން ވެއެވެ. ސަޙާބާއި ބަލަހާއްޓާ ލެއްވި ރަސޫލުالله ގެފާނު ރިވާކުރައްވައިފައިވެއެވެ. "ހަމަކަށަވަރުން މާތްالله ކަންތައްތަކެއް ފަރުޟު ކުރައްވައިފިއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެ ފަރުޟުކަންތައްތައް ނަގައި ނުލާށެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އެތައް ޙައްދުތަކެއް ކަނޑައަޅުއްވައިފިއެވެ. ފަހެ އެ ޙައްދުތައް ފަހަނަޅައި ތިޔަބައި ނުދާށެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އެތައް ކަންތައްތަކެއް ޙަރާމްކުރައްވައިފިއެވެ. ފަހެ ތިޔަބައި އެކަންތައް ނުކުރާށެވެ. އަދި ރަޙްމަތުގެ ސަބަބުން ނޫނީ ހަނދާނުނެތިގެން ނޫން ކަމުގައި، ތިޔަބައިމީހުން ކަމުގައިވާ އެތައް ކަންތައްތަކެއްގެ ޙުކުމް ބަޔާން ނުކުރައްވައިފިއެވެ. ފަހެ އެކަންތައް ހޯދަން ނުބަލާށެވެ." (سنن الدارقطني: 183/4) އަލްއިމާމް އިބްނު ރަޖަބު ވިދާޅުވެއެވެ. އެ ޙަދީޘް ރަސޫލާގެ ޙަދީޘްތަކުގެ ތެރޭގައި، މާތްالله ގެ ދީނުގެ ޙުކުމްތައް ހިމެނޭ މުހިއްމު ބޮޑެތި އަސްލުތަކެއް ހިމެނޭ ޙަދީޘެކެވެ. އެއީ ފަރުޟު ކަންތައްތައް، ޙަރާމް ކަންތައްތައް، ޙައްދުތައް، އަދި ޙުކުމް ބަޔާން ނުކުރައްވާ ކަންތައްތަކެވެ. އެއީ މުހިންމު އަސްލު ހަތަރު ކަލިމައެވެ. أبوبكر بن السمعاني ވިދާޅުވެއެވެ. ދީނުގެ އަސްލުތަކުގެ ތެރޭގައި މިޙަދީޘް ވަރަށް ބޮޑު ޙަދީޘެކެވެ. ވިދާޅުވެއެވެ. ބައެއް ބޭކަލުންގެ ރާއްޖެން އަހުރެއް ވިދާޅުވެއެވެ. އިލްމުގެ އަސްލުތަކެއް ހިމެނޭ އެއްވެސް ޙަދީޘެއް، އެއީ ދެޙަދީޘެއް އެކުލެވިގެންވާ ޙަދީޘެއް، އެ ޙަދީޘް ރަސޫލާގެ ޙަދީޘްތަކުގެ ތެރޭގައި ފެންނަ ޙަދީޘެއް، ޚަބަރާ ރަސޫލާ ﷺ ގެ ޙަދީޘްތަކުގެ ތެރޭގައި ނެތެވެ. ވިދާޅުވެއެވެ. އެ ވަޙީވަރު އަލްމުޙައްދިޘް ވިދާޅުވިކަމުގައި އައިސްފައިވެއެވެ. ރަސޫލުالله ﷺ ދީނުގެ އަސްލު ހަތަރު ކަލިމައިން ބަޔާންކޮށްދެއްވިއެވެ. ދެން އެ ޙަދީޘްތަކުގެ ރާވީ ވިދާޅުވިއެވެ. އިބްނު އައްސަމްޢާނީ ވިދާޅުވިއެވެ. މިހަދީޘަކީ ދީނުގެ ހުރިހާ ބަޔާންކޮށްދިނުމާ، ޙުކުމާ ފުރިހަމަ އެއްކޮށްދެއެވެ. އަދި އިލްމާޤުގެ މިންޓަވަރުން ބުނެއެވެ. އެހެން ގަވާއިދުތަކެއް އެދާނެތެވެ، ޙަރާމްކަންތައްތައް ދުރުހެޅި، ހައްދުތަކާ ފާހަނަޅައި ނުދާށެވެ، އެކަމުގެ ޙުކުމް ބަޔާން ނުކުރައްވާ ކަންތައްތައް ނުހޯދާށެވެ، މިވާ ހުރިހާ މަސައްކަތްތައް ފުރިހަމަކޮށް ކުރެއްވެވެ. އަދި ދީނުގެ ޙައްޤުތައް ފުރިހަމަކޮށް ދޭއެވެ. އެހެން ޝަރީޢަތް މިކަންތައް ބަޔާން ނުކުރާށެވެ.(جامع العلوم والحكم: 819/2).